

Юрій СТЕЦИК
(Дрогобич, Україна)

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОЛОДІ У ХХІ СТ.: ВИКЛИКИ І ЗАВДАННЯ

У ХХІ столітті питання формування патріотичної самосвідомості молоді стає надзвичайно актуальним в умовах глобальних трансформацій безпеки, зміни характеру збройних конфліктів і нових стратегічних викликів. У Федеративній Республіці Німеччина (ФРН) це питання набуває специфічних форм реалізації, що поєднують цивільну громадянську освіту з елементами оборонної культури, дискусіями про роль армії та місцем молоді у системі національної безпеки. Актуальність теми обумовлена потребою поглибленого наукового аналізу завдань і механізмів військово-патріотичного виховання в Німеччині, які спрямовані на зміцнення обороноздатності держави та формування відповідальної громадянської позиції молодого покоління.

Термін «військово-патріотичне виховання» в науковій літературі зазвичай розглядається як частина ширшого феномену патріотичного та громадянського виховання, що спрямований на формування у молоді ціннісних орієнтирів, готовності до захисту своєї держави, розуміння ролі армії та власної відповідальності за безпеку суспільства [2, 86].

Особливість німецького підходу полягає в тому, що військово-патріотичне виховання не лише включає знання про збройні сили та безпеку, але й інтегрується у систему громадянської освіти з акцентом на демократичні цінності, права людини, відповідальність перед суспільством і міжнародну співпрацю [2, 87].

Історично у Німеччині питання виховання молоді у військово-мудусі було критично пов'язане з двома світовими війнами та досвідом націонал-соціалістичного режиму. Після 1945 р. та створення Бундесверу (Bundeswehr) у контексті холодної війни формування національної оборонної культури значною мірою відмежовувалося від прямого мілітаризму, акцентуючи на принципах конституційної демократії та внутрішньому лідерстві («Innere Führung») серед військовослужбовців [4].

Зміни початку XXI століття, включно із припиненням обов'язкової військової служби у 2011 р., зумовили появу нових форм співвідношення між суспільством, молоддю та армією. З одного боку, відсутність загального призову сприяє формуванню професійної армії, а з іншого – викликає потребу у системній роботі з молоддю для підтримки оборонної ідентичності та громадської свідомості [1, 32].

Сьогодні військово-патріотичне виховання в Німеччині реалізується через кілька основних напрямів: освітні заходи; добровільна служба і підготовка молоді; громадсько-політичні ініціативи. У ФРН функціонують спеціальні категорії так званих молодіжних офіцерів (Bundeswehr Jugendoffiziere), які проводять лекції та дискусії зі школярами й студентами на теми міжнародної безпеки, структури НАТО, участі армії у миротворчих операціях та ролі оборони в демократичному суспільстві [4].

За офіційними даними, співпраця між армією та школами регламентується договорами між федеральними землями та відповідними міністерствами освіти, де чітко визначені рамки, що гарантують, що молодіжні офіцери не проводять прямої «вербувальної» діяльності, а лише забезпечують політичне та оборонне інформування на запит педагогів [4]. Попри скасування обов'язкового призову, ФРН пропонує молоді добровільну службу в армії та на цивільних посадах (Freiwilliger Wehrdienst), яка поєднує елементи професійної підготовки та досвід участі у військових структурах, що сприяє формуванню відповідальних громадянських навичок та розуміння ролі захисту держави [1, 33]. У німецькому суспільстві існує активна дискусія щодо меж участі армії у вихованні молоді. Незалежні організації громадянського суспільства, профспілки або ініціативи за мир висловлюють занепокоєння щодо того, що участь військових у шкільному середовищі може сприяти прихованій пропаганді або тиску на неповнолітніх, що породжує необхідність прозорих рамок і контролю за такими заходами [4].

Серед основних викликів військово-патріотичного виховання німецької молоді у XXI ст. можна виділити: баланс між громадянською освітою й оборонними аспектами; роль молоді у національній безпеці; соціальна критика і протестні настрої. У демократичному суспільстві, де цінності прав людини та пацифізму займають вагомe місце, необхідно знайти чіткий баланс між

освітою про безпеку, військовою історією та моральними аспектами служби, що дозволяє уникати мілітаризації молоді та підтримувати демократичну культуру [2, 88]. З огляду на зміну безпекового середовища в Європі після початку широкомасштабної російсько-української війни (2022 р.) та побоювання щодо зовнішньої агресії, питання розуміння ролі оборони і готовності молоді до потенційної участі у заходах із забезпечення безпеки набуває додаткового значення [3].

У суспільстві спостерігається зростання протестних настроїв серед молоді щодо новел у військовій політиці, таких як реформа системи служби або пропозиції щодо більш тісної співпраці армії зі школами. Протести демонструють прагнення молоді бути активними учасниками демократичного процесу та виражати свої думки щодо власної ролі у національній обороні [3].

На основі аналізу сучасних тенденцій та викликів можна сформулювати такі ключові завдання військово-патріотичного виховання: інтеграція демократичних цінностей і безпекової освіти; забезпечення прозорості і контролю; залучення молоді до громадського діалогу. Розробка навчальних програм, що поєднують знання з безпеки, історії та оборони з фундаментальними демократичними цінностями, правами людини та миротворчою культурою. Створення чітких механізмів контролю участі армійських структур у навчальних закладах та забезпечення активної ролі педагогів у формуванні змісту таких заходів. Підтримка молодіжних дебатів і ініціатив, що дозволяють молодим людям самостійно оцінювати питання оборони, безпеки та ролі збройних сил у демократичному суспільстві.

У ХХІ столітті військово-патріотичне виховання молоді у Німеччині є комплексним і багаторівневим процесом, що поєднує громадянську освіту, історичну пам'ять, дискусії про безпеку і добровільну участь молоді у службі. Цей процес стикається з низкою викликів, серед яких можемо відзначити необхідність збереження демократичних цінностей, уникнення мілітаризації освіти та обґрунтоване залучення молоді до питань національної безпеки та оборони.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О. Військово-патріотичне виховання молоді в країнах сталої демократії: завдання та особливості. *Збірник науко-*

вих праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2016. Вип. 2. С. 32–44.

2. Фінін Г. Громадянське та патріотичне виховання в системі військової освіти Німеччини. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. №9. С. 86–92.

3. *German school students rally against army recruitment drive*. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20260305-german-school-students-rally-against-army-recruitment-drive>

4. Schall M. From the end of compulsory military service to school strikes: the new debate on the German armed forces and education. *Markus Schall. Magazine for Europe, economy, AI and digitalization*. 2026. URL: <https://www.markus-schall.de/en/day/germany/>